

u.remissvar@regeringskansliet.se
anna.beijmo@regeringskansliet.se

Remissvar gällande Ökad kompetens i säkerhetsfrågor vid universitet och högskolor (dnr U2024/00153)

Linköpings universitet (LiU) har beretts tillfälle att yttra sig över rubricerad promemoria från utbildningsdepartementet. Då promemorians olika delar innehållsmässigt och resonemangsmässigt är avhängiga av varandra, väljer LiU att lämna ett samlat remissvar och alltså yttra sig över promemorian i sin helhet redan i detta remissvar.

I en tidigare skrivelse har rektorer för landets lärosäten påtalat det principiellt problematiska med en ökad politisk styrning över de ledamöter som ges förtroende att utgöra lärosätenas styrelser. Med åberopande av vad som framförs i rektorernas skrivelse, men i huvudsak utifrån utredarens överväganden, lämnar LiU följande synpunkter och kommentarer på remissen.

Sammantaget bedöms promemorian ge en välinformerad och rättvisande bild av lärosätenas förutsättningar och utmaningar. De utblickar som berör aspekter gällande internationella samarbeten och behov av rekrytering av kompetenser utanför Sverige och EU har sammanfattats på ett informativt sätt enligt LiU:s bedömning. Dock erfar LiU att flera lärosäten redan genomför ett aktivt och välfungerande säkerhetsarbete samt att såväl säkerhetsmedvetenhet som säkerhetskompetens redan finns representerat i många ledningsfunktioner. Mot denna bakgrund ter sig promemorians utgångspunkt om ”att det finns betydande brister i hanteringen av säkerhetsfrågorna vid samtliga universitet och högskolor” i behov av viss nyansering.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis har LiU följande synpunkter på remissen:

- LiU instämmer i remissens förslag under avsnitt 7.1 om att det i styrelsen bör finnas en allmän kompetens om säkerhet, men anser att det också är viktigt att hitta lämpliga ramar för hur styrelsen kan följa upp och ställa krav på verksamheten, utan att direkt kortsluta de operationella frågorna som behandlas i andra beslutsorgan på ett lärosäte.

- LiU instämmer i utredarens resonemang om att säkerhetsfrågor, särskilt givet det nu rådande säkerhetsläget, många gånger är av principiell vikt och att styrelser har ett ansvar att på en strategisk nivå hantera sådana aspekter. Mot denna bakgrund avstyrker LiU dock utredningens förslag om tillägg av en ny punkt 2 i högskoleförordningen, eftersom ett sådant principiellt ansvar redan ryms inom styrelsens uppdrag genom dagens lydelse av 2 kap. 2 § p.11 i nämnda förordning.
- LiU tillstyrker remissens förslag under avsnitt 7.3 om säkerhetsintroduktion samt om kompetensutvecklande utbildningsmoment. LiU anser dock att utbildningsmomenten bör utformas mer flexibelt och i mindre omfattning än vad vi uppfattat att utredaren resonerar kring.
- LiU ser positivt på utredarens förslag i avsnitt 7.4 om fortsatt utredning av en stödfunktion. En sådan utredning får sedermera visa på såväl behov och eventuella samordningsmöjligheter som omfattning och lämplig placering av en stödfunktion.
 - Gällande remissens avsnitt 8.3 instämmer LiU i utredarens resonemang om att rektorer som ansvarar för säkerhetskänslig verksamhet bör placeras i säkerhetsklass. Lämplig klass bör dock utgå från säkerhetsskyddsanalys och befattningsanalys. Vad gäller styrelseordförandes placering ser LiU dock inte att detta normalt sett ska vara nödvändigt.

7.1 Kompetens i säkerhetsfrågor bör beaktas vid nominering av de ledamöter som regeringen utser

Utredaren föreslår att

”Nomineringspersonerna bör ges i uppdrag av regeringen att vid nomineringen av ledamöter beakta att det i styrelsen som helhet finns allmän kompetens i säkerhetsfrågor. Detta bör gälla utöver dagens uppdrag att förslaget till ledamöter ska avse personer med kompetens och erfarenhet från verksamhet av betydelse för högskolans uppdrag enligt högskolelagen och att en jämn könsfördelning ska beaktas i förslaget.” (s.37)

LiU har inget att invända mot förslaget utifrån utredarens tydliggörande om att det i styrelsen som helhet finns allmän kompetens. LiU anser att det är av vikt att det i styrelsen finns en god medvetenhet om de säkerhetsrisker som lärosäten utsätts för eller omedvetet och oönskat skulle kunna utgöra som en konsekvens av bristande hantering av säkerhetsfrågor. Det av utredaren lagda förslaget om att det i styrelsen ska finnas en allmän kompetens om säkerhet kan bidra till den önskade goda säkerhetsmedvetenheten. Häri ingår också ett behov av förståelse för säkerhetsfrågor inom ramen för vetenskapsdiplomati, vilket också omnämns i promemorian.

Enligt utredningstexten ska nomineringspersonerna redovisa att, och hur, frågan om kompetens i säkerhetsfrågor har beaktats. Detta anser LiU vara av vikt för efterlevnaden av lagda förslag, men av minst lika stor vikt bör vara att man också skapar goda förutsättningar att få en god säkerhetsmedvetenhet i styrelsen genom

kompetenshöjande insatser. LiU instämmer också i utredarens resonemang om att justera nästa förordnandeperiod så att behovet av att sätta sig in i lärosätets verksamhet tillgodoses.

Ett syfte med att säkerhetsställa att styrelsen har kompetens i säkerhetsfrågor är att styrelsen då på bästa sätt ska kunna följa upp verksamheten. Det är dock viktigt att avgränsa och hitta lämpliga ramar för hur styrelsen kan följa upp och utveckla verksamheten, men ändå inte direkt påverka operationella frågor.

Universitetsstyrelsen vid ett lärosäte utgör, tillsammans med rektor, universitetets högsta beslutande organ och ska tillse att verksamheten bedrivs effektivt och enligt gällande rätt och förpliktelser. Men, för att beslut gällande exempelvis genomförande av eller kvalitet i utbildning eller forskning, ska kunna fattas på bästa sätt bör dessa beslutsprocesser med fördel hanteras av personer med vetenskaplig kompetens. Som en följd av detta och liknande resonemang sker beslutsprocesser fördelat i organisationen. Det är därför av stor vikt att säkerhetsmedvetenhet även finns i de delar av verksamheten som innefattar beslutsprocesser som kan påverka verksamhetens säkerhet. Exempel på sådana delar kan vara anställningsnämnder eller institutionsstyrelser.

Utifrån ovanstående resonemang anser LiU att det är av vikt att även beakta att allmän säkerhetskompetens finns bland ledamöter i de beslutsorgan där beslut gällande säkerhetsfrågor och skyddsvärd verksamhet fattas, såsom tex vid anställningar eller finansiering av samarbetsprojekt på myndigheten. För att inte begränsa eller kortsluta bemanningen av dessa styrorgan på ett lärosäte, då dessa i första hand måste baseras på vetenskaplig kompetens och en kännedom om den inneboende verksamheten, ser LiU att en möjlighet till utbildning inom säkerhet skulle vara ett bra sätt att uppnå relevant kunskap om och en fördjupad förståelse för säkerhetsfrågor.

7.2 Styrelsernas ansvar avseende verksamhetens säkerhet bör förtydligas

Utredaren föreslår att:

"Det bör förtydligas i högskoleförordningen att styrelsen har att besluta i viktigare frågor om verksamhetens säkerhet. Regeringen bör säkerställa att lärosätena årligen övergripande redovisar hur de arbetar med säkerhetsfrågor"

Förslaget innebär också att det som en konsekvens görs ett tillägg i högskoleförordningen:

"Vidare ska styrelsen själv besluta" ... "2. i viktigare frågor om verksamhetens säkerhet."

Utredaren menar att säkerhetsarbete är av principiell vikt och därmed bör vara av intresse för lärosätenas styrelser. LiU instämmer i att säkerhetsfrågor kan vara av sådan vikt och att ett tydliggörande av ansvar i frågan kan ge en positiv effekt för utvecklingen av säkerhetsarbetet vid landets lärosäten. LiU anser dock att förslaget

om ett tillägg i högskoleförordningen skulle utgöra en dubbelreglering och, i ljuset av de exempel som utredningen nämner, även medföra risk för förskjutning av styrelsens strategiska och övergripande uppdrag till mer operativa uppgifter, varför LiU avstyrker remissens förslag om ett sådant tillägg. LiU menar att nuvarande reglering i 2 kap. 2 § p. 11 i högskoleförordningen redan inrymmer de i utredningen nämnda strategiska säkerhetsfrågor som styrelsen bör besluta om. Om det bedöms att ett förtydligande bör göras i denna del vad avser styrelsens ansvar, så bör i första hand mindre ingripande åtgärder aktualiseras än införandet av det föreslagna tillägget i förordningen. Det är av stor vikt att ansvaret för verksamhetens operationella säkerhetsarbete fortsatt åligger rektor och berörda tjänstemän, medan styrelsen kan och bör fatta beslut om säkerhetsfrågor av principiell vikt.

En jämförelse kan göras med ISO27000 för informationssäkerhet, där standarden fastslår att informationssäkerhetspolicyn ska beslutas av högsta ledningen. Detta har ibland tolkats på olika sätt, men LiU anser att det är välavvägt och relevant att policybeslut inom informationssäkerhet såväl som inom annan säkerhet fattas på styrelsenivå. Ett policybeslut skulle tex kunna innefatta krav på att rektor ska besluta om ledningssystem för säkerhet samt i förekommande fall även för säkerhetsskydd. En annan, liknande jämförelse är riskarbetet utifrån Förordningen (2007:603) om intern styrning och kontroll där styrelsen har en möjlighet att påverka lärosätets riskarbete, utifrån lärosätets möjligheter att nå önskat resultat, på en strategisk nivå.

7.3 Försvarshögskolan bör ges i uppdrag att genomföra kompetensutvecklande insatser

Utredaren föreslår att:

”Regeringen bör ge Försvarshögskolan i uppdrag att i samarbete med relevanta myndigheter utveckla och genomföra kompetenshöjande insatser för universitet och högskolor i fråga om säkerhetsfrågor. Insatserna bör i första hand riktas mot styrelsernas ledamöter och lärosätenas ledningar.

En kortare introduktion till säkerhetsfrågorna och regeringens förväntningar på styrelserna avseende säkerhetsfrågor bör införas i Regeringskansliets (Utbildningsdepartementets) introduktion till nya styrelseledamöter i och med att nya styrelseledamöter utses från den 1 oktober 2024.”

LiU ser positivt på utredarens förslag och resonemang om att tillföra en kortare introduktion gällande säkerhet i introduktioner för såväl styrelseledamöter som för myndighetschefer.

Gällande kompetenshöjande insatser i övrigt instämmer LiU i att det är lämpligt att det till stor del faller inom Försvarshögskolans kompetensområde att få uppdraget att genomföra kompetenshöjande insatser. Det är dock viktigt att relevanta myndigheter i övrigt utses utifrån säkerhetsläge och en riskbild som motsvarar de olika lärosätenas behov. Dessutom bör lärosätena själva påverka eller bidra till

innehållet för att säkerställa att relevanta anpassningar sker utifrån de olika lärosätenas förutsättningar och behov.

Vidare föreslår utredaren att de kompetenshöjande insatserna i första hand ska riktas mot styrelsernas ledamöter och lärosätenas ledningar. LiU ställer sig bakom förslaget, men ser gärna att insatserna, om möjligt, tillgängliggörs även för de beslutsorgan inom verksamheterna som fattar beslut på både strategisk och operativ nivå gällande säkerhetsaspekter. För ett bidragande till en rimlig samsyn gällande säkerhetsfrågorna inom sektorn vore det också önskvärt att dessa utbildningsinsatser skulle erbjudas även de centrala säkerhetsfunktioner på universitet och högskolor som direkt arbetar med säkerhetsfrågor och som stödfunktion inom säkerhet för verksamheterna. Detta skulle också bidra till att säkerställa att både de som ansvarar för beslutsprocesser och de stödfunktioner som operativt arbetar med att genomföra dessa beslut tar del av samma information och har en gemensam grund att utgå ifrån när säkerhetsfrågor och säkerhetsåtgärder behandlas.

LiU ställer sig också bakom förslaget och ser det som särskilt relevant att ge Försvårshögskolan uppdrag att särskilt utveckla en utbildning eller vägledning inom säkerhetsskyddsområdet som riktar sig till forskare för att höja kompetensnivån att kunna avgöra när en verksamhet är skyddsvärd. LiU ställer sig dock tveksamma till omfattningen av utbildning som nämns i beskrivningen av ekonomiska konsekvenser, avsnitt 10 (fem dagar lång utbildning i säkerhetsskydd). LiU:s bedömning är att en grundutbildning inom säkerhetsskydd på fem dagar varken är relevant eller heltäckande för att styrelser och universitetsledningar ska ges förutsättningar att omfamna de, för dessa roller angelägna, aspekterna av säkerhetsfrågor. LiU föreslår därför att en anpassad modulutbildning på totalt sett ca 12-18 timmar innefattande delar som säkerhetsskydd, information om skyddsvärd och strategiskt viktig verksamhet i övrigt, informationssäkerhet, kontinuitetsplanering, riskhantering och krigsorganisation samt utrikespolitiska aspekter/ansvarsfull internationalisering och vetenskapsdiplomati. Vilka delar som respektive ledamot eller ledningsperson ska genomgå kan beslutas i och med tillsättningen, utifrån personens tidigare kompetens samt det berörda lärosätets inriktning.

LiU har inget att tillföra gällande förslaget på datum för införande av introduktion för styrelseledamöter.

7.4 Regeringen bör utreda hur en stödfunktion kan etableras

Utredaren föreslår att:

”Regeringen bör låta utreda hur en stödfunktion i säkerhetsfrågor kan inrättas för universitet och högskolor. Syftet med en sådan stödfunktion bör vara att bistå lärosäten men även enskilda forskare med stöd i frågor som rör säkerhetsaspekter på internationella samarbeten.”

LiU ställer sig bakom förslaget att fortsatt utreda hur en, för sektorn anpassad, stödfunktion för säkerhetsfrågor kan inrättas för universitet och högskolor med syfte att bistå lärosäten och enskilda forskare i frågor som rör säkerhetsaspekter på internationella samarbeten.

LiU ser idag ett stort intresse för dessa frågor från olika delar av lärosätet, inte minst då verksamhetens spetsforskningsområden kan beröra områden som av Säkerhetspolisen pekats ut att kunna vara intressanta för kunskapsinhämtning av länder såsom Ryssland, Iran och Kina. Inom dessa områden bedrivs det också ofta samarbetsprojekt med både svenska och utländska företag, och med forskare i andra länder. Spetskompetensen som lärosäten är beroende av för att fortsatt kunna utveckla sin forskning och vara världsledande och kompetenskraftig återfinns också inte alltför sällan i de länder som utpekats som högriskländer. Inom vissa forskningsområden är de sökande som innehar relevant kompetens för utlysta forskningstjänster de enda sökande. Det är därför extra viktigt att de forskare som bedriver olika typer av skyddsvärd verksamhet eller är aktiva i samarbetsprojekt av detta slag får relevant riktad hjälp vid allt ifrån rekryteringsprocesser som diskussioner om lämpliga samarbetspartners eller bedömningar av någon form av skyddsnivåer gällande skyddsvärda eller strategiskt viktiga verksamheter. Med en stödfunktion på plats kan bedömningar genomföras på ett jämförbart sätt för alla landets lärosäten och möjligheterna att genomföra dessa bedöms kunna bli mer kvalitativa och i vissa hänseenden också kanske mer överensstämmande med lagkrav.

En stödfunktion såsom den nationella kontrapunkten för kunskapssäkerhet som finns i Nederländerna, ser LiU därför skulle vara ett intressant initiativ även i Sverige. Det ska dock beaktas att stödfunktioner riskerar att resultera i en lägre effektivitet i händelse av att funktioner med motsvarande kompetens och uppgift också förväntas finnas inom respektive verksamhet. Detta bör också ses över i en fortsatt utredning.

Uppdraget att utreda den föreslagna stödfunktionen föreslås inrymmas inom pågående uppdrag om ansvarsfull internationalisering. LiU har inget att invända mot detta utan ser att det finns goda möjligheter för att en sådan samordning ska vara framgångsrik. Dock bör det säkerställas med en form av kompletteringsuppdrag att uppdraget om ansvarsfull internationalisering genom detta också får ett tydligt säkerhetsfokus, och därmed behöver bemannas eller på annat sätt kompletteras med för ändamålet lämpliga kompetenser och perspektiv.

Gällande placering av en eventuell så kallad helpdesk nämner utredaren att Kommerskollegium föreslås ges uppdraget för denna funktion när det gäller stöd för ansvarsfullt *företagande*. Detta kan vara intressant, som en jämförelse, vid fortsatt utredning om hur en stödfunktion riktad till lärosätenas verksamhet ska kunna utformas och eventuellt kan en viss samordning mellan de båda funktionerna vara av nytta. Men det måste samtidigt beaktas de olikheter och olika typer av behov som näringslivet respektive forsknings- och utbildningssektorn har. LiU anser därför att

det är av stor vikt att den fortsatta utredningen tar avstamp i just lärosätenas behov och förutsättningar vid framtagande av förslag på såväl placering som funktion och mandat.

8.3 Frågan om placering i säkerhetsklass

Utredarens rekommendation:

”Regeringen bör säkerhetspröva rektorer vid lärosäten som bedriver säkerhetskänslig verksamhet. Om det finns personal vid lärosätet som är placerade i säkerhetsklass bör rektor och styrelseordförande normalt vara placerade i säkerhetsklass 3.”

Utredaren har i avsnitt 8 beskrivit förutsättningarna för och konsekvenserna av att placera befattningen som rektor och/eller styrelsens ordförande vid ett statligt universitet eller högskola i säkerhetsklass. LiU håller med om att frågan om placering av dessa befattningar i säkerhetsklass behöver lyftas, men anser att lärosätenas olika förutsättningar behöver beaktas.

Enligt säkerhetsskyddslagstiftningen åligger det verksamhetens säkerhetsskyddschef att, med utgångspunkt av säkerhetsskyddsanalysen, fastslå eller föreslå skyddsåtgärder inom såväl personalsäkerhet som fysisk säkerhet och informationssäkerhet. Verksamhetsutövarens högsta ledning ska dock kunna ha en förståelse för de, av säkerhetsskyddschefen, föreslagna åtgärder som har en stor påverkan på verksamheten och dess budget. För att verksamhetsutövaren ska kunna göra denna typ av bedömningar, samt kunna styra säkerhetsskyddsarbetet på en mer strategisk nivå behöver denna ha insyn i den säkerhetskänsliga verksamheten.

Att rektor placeras i säkerhetsklass och genomgår säkerhetsprövning ser LiU därför som ett nödvändigt steg i säkerhetsskyddsarbetet och ställer sig därför bakom rekommendationen i avsnitt 8.3 att rektorer vid de lärosäten som bedriver säkerhetskänslig verksamhet ska placeras i säkerhetsklass. En befattningsanalys grundad på en säkerhetsskyddsanalys av säkerhetskänslig verksamhet vid aktuella lärosäten torde redan i dagsläget identifiera rektor på lärosätet som en befattning som kan komma i fråga för en säkerhetsprövning. Huruvida det är regeringen eller ej som beslutar om placeringen i säkerhetsklass är dock inte något som LiU vill ta ställning till, då LiU:s uppfattning är att detta i mångt och mycket styrs i säkerhetsskyddslagstiftningen.

LiU vill också passa på att dryfta frågan om lämplig säkerhetsklass. Beroende på vilken verksamhet som bedrivs på ett lärosäte och vilken omfattning insynen som rektor för ett lärosäte har i den säkerhetskänsliga verksamheten, så kan det ibland bli relevant att placera rektor i en säkerhetsklass högre än säkerhetsklass 3. Placering i säkerhetsklass bör således ske utifrån bedömningen av skyddsvärden identifierade i säkerhetsskyddsanalysen hellre än genom resonemang om möjlighet att rekrytera rektorer med annat medborgarskap. Dock instämmer LiU i att det

sannolikt *normalt* sett kan vara tillräckligt med säkerhetsklass 3 och att det därför kan vara en god utgångspunkt i fortsatt planering.

Gällande frågan om styrelseordförandes placering i säkerhetsklass, som nämns i promemorian, anser LiU att detta generellt sett inte bör vara nödvändigt. Även detta behov bör ha en utgångspunkt i säkerhetskyddsanalysen och befattningsanalysen samt i graden av insyn i säkerhetskänsliga uppgifter som styrelseordförande skulle behöva ta del av för att kunna stötta rektor i sitt uppdrag. *Normalt* sett bedömer LiU att sådan direkt insyn i den säkerhetskänsliga verksamheten inte bör vara nödvändig för styrelsens ordförande.

Handläggningen av beslutet

Beslut i detta ärende har fattats av rektor Jan-Ingvar Jönsson vid rektors beslutsmöte i närvaro av tillförordnade universitetsdirektören Per-Olof Brehmer, chefsjuristen Christina Helmér, studentrepresentanten Anna Wikström och sekreteraren Maria Fält, efter föredragning av säkerhetschefen Annevi Fredäng.

I ärendet beredning har även säkerhetskoordinatorn Veronika Brodin deltagit. Samråd har skett med universitetsstyrelsens ordförande Susanne Thedéen.

Jan-Ingvar Jönsson

Annevi Fredäng

Sändlista:

Universitetsledningen
Universitetsdirektörens ledningsgrupp
Dekanerna (funktionsadresser)
Internrevisionen
Berörda lokala fackliga organisationer
Innehållsredaktionen
Dokument- och arkivenheten (original)

Signature page

This document has been electronically signed
using eduSign.

eduSign